

अपकर्षणाशक्ति (apakarṣaṇāśakti) *f.* lack of power to take away or remove (श्मश्रु चास्यगतं दन्तसक्तं त्यक्त्वा ततः शुचिः) अन्यावर्जितेनाप्याचमनसिद्धिः ... श्मश्रुगतत्वश्रुतेश्चापकर्षणाशक्तावेव BālaKrī. i.132.24 (on 1.194)

अपकर्षणीय (apa-karṣaṇīya) *adj.* which is to be drawn back or transferred to an earlier context (ततः खङ्गांस्त्रिशूलांश्च तोमरांश्च ... तैरुक्तानहमच्छिनम्) खङ्गांश्च शूलांश्चेति पाठे शैरैरित्युत्तरश्लोकादपकर्षणीयम् Bhr̥BhāDi. on iii. 167. 20.

अपकर्षत् (apa-kārṣat) *adj.* [f. -ī] **1A** dragging out युमस्यांपुभरणीः । अपकर्षन्तः पुरस्तादपवहन्तोऽवस्तात् TaiBr. I.v.1.5 (BhaṭṭaBhā. शरीरात्प्राणानपकर्षन्तः); **1B** removing or expelling (शंतनुः) स कदाचिन्महाराज ददर्श परमस्त्रियम् । सा च शंतनुमभ्यागादलक्ष्मीमपकर्षती MahāBhā. i.928*; **2** drawing back आरुजन्चिरुजन्वार्थो ज्यां विकर्षश्च पाणिना । सोऽवकर्षन् । (v.1. अपकर्षन्) विकर्षश्च सेनाग्रं समलोडयत् MahāBhā. vii.102.66; उत्कर्षन्नपकर्षश्च काश्चित्काश्चिन्नाङ्गनाक् । व्यवस्थापयितुं तन्त्रीः करशाखाभिरस्पृशम् Br̥KathāŚloSam. 17.37; **3** diminishing वनस्पतिरपि सात्मकः छेदादिभिर्मर्त्यादिदर्शनात् ... । अपकर्षतश्चैतन्याद्वा सर्वेषां सात्मकत्वसिद्धिः SyādvaMañ. 29 (56); **4** taking or carrying away तीरभूरुहततीरपकर्षन्नग्रहारनिकरैः सह पूरः । आययावधिकघोषम् SānkaDigVi. (Mā.) 5.136.

अपकर्षतस् (apakarṣa-tas) *adv.* **1** due to inferiority साधर्म्यवैधर्म्यात्समोत्कर्षापकर्षतः । वर्ण्यवर्ण्यचिकल्पाश्च प्राप्त्यप्राप्तीति साध्यताः SarvaSiSam. 6.36; **2** due to decrease साक्षिण्युपाधिमाहिन्यादध्यस्तादपकर्षतः । सुखापकर्षमद्वैतविद्याचार्याः प्रचक्षते VedāntSiSūMañ. 1.98.

अपकर्षता (apakarṣa-tā) *f.* [Inst.] by way of degradation ब्राह्मणः ... विपरीताचारेण ... जातेरपकर्षतया शूद्रतुल्यतामेति ManvaMu. 190.4 (on 4.245)

अपकर्षतारतम्य (apakarṣa-tāratamya) *n.* A gradation of decrease (in size) किं वा क्वचिद्भ्यो वृत्तिः अपकर्षतारतम्यमित्यन्तावच्छेदरहितमेव NyāySu. (Ja.) 342 B.6 (on ii.2.6); **B** gradation of inferiority अपकर्षतारतम्यस्य अभिव्यक्तिविशेषकृतत्वमुपपद्यते PūrvottaVāNaMā. 368.14.

अपकर्षदर्शन (apakarṣa-darśana) *n.* observation of decrease or reduction विजातीयवधे तु ब्राह्मणकर्तृकेषु क्षत्रियादिवधेषु गोदण्डे दशमदशमभागक्रमेणापकर्षदर्शनात् तत्तुल्यन्यायात् ... धनदण्डकल्पनम् DaṇḍaVi. 73.14; 277.9.

अपकर्षदोष (apakarṣa-doṣa) *m.* defect of degradation अर्थातुरो न गणयत्यपकर्षदोषम् Subhāsi. 997.

अपकर्षपक्ष (apakarṣa-pakṣa) *m.* option of drawing back or transference (of performance of a rite to an earlier time) पूर्वाणि मासिकान्यपकृष्य सपिण्डीकरणं कर्तव्यम् । ... अपकर्षपक्ष एवैतत् CaturCin. iii (1). 297.20; iii(2). 536.7

अपकर्षपरिग्रह (apakarṣa-parigraha) *m.* acceptance of decrease परिमाणानन्त्येऽप्युत्कर्षापकर्षपरिग्रहो द्रष्टव्यः NyāySu. (Ja.) 346A.8 (on ii.2.6)

अपकर्षपर्यन्त (apakarṣa-paryanta) *adj.* A which is upto (the lowest or minimal) division or unit (of size) अपकर्षपर्यन्तं द्रव्यं परमाणुः Yog-Bh. 176.2 (on 3.52); एकत्वं लभेरन् यावदपकर्षपर्यन्तगतमर्थवस्तु SphoṭSi. 184.1; अवयवावयवविभागो यतो निवर्तते, सोऽपकर्षपर्यन्तगतः परमाणुः Brahm-SūBh. (Śaṅ.) 368.5 (on ii.2.12); अपकर्षपर्यन्तं कारणद्रव्यमतिस्सूक्ष्ममनवयवमवतिष्ठते Bhām. 394.4 (on ii.2.11); लोष्टस्य प्रविभज्यमानस्य यस्मिन्नवयवेऽल्पत्वतारतम्यवतिष्ठते सोऽपकर्षपर्यन्तः परमाणुः TattvVai. 176.15 (on 3.52); द्वित्वमपकर्षपर्यन्तः तदादिरयमारम्भः Kiraṇā. 65.15; **B** which is upto the minimal division or unit (of time) परमाणुपकर्षपर्यन्तः कालः क्षणः YogBh. 176.2 (on 3.52)

अपकर्षपर्यन्त (apakarṣa-paryanta) *m.* extremity of division यश्चापकर्षपर्यन्तमनुप्राप्तः प्रतीयते । तत्रैकस्मिन् क्रियाशब्दः केवले न प्रयुज्यते VākyaPa. 3(8).10.

अपकर्षप्रकार (apakarṣa-prakāra) *m.* variety of transference (of performance of a rite) back to an earlier time कल्पतरुस्त्वग्रे वृद्धिनिश्चय एव सर्वेऽपकर्षप्रकारा इत्याह NirṇaSi. 426.18.

अपकर्षप्रतिपत्ति (apakarṣa-pratipatti) *f.* knowledge of degradation यदयं 'वृषल्याः कामुकः' ... इत्यादौ कामुकादेराक्रोशादपकर्षप्रतिपत्तये समासेऽपि विभक्तेरलुक्माह VyaktiVi. 51.12.

अपकर्षप्रयोगाङ्ग (apakarṣaprayogaṅga) *n.* subsidiary of performance

which requires drawing back or transference (of rite) to an earlier time वेदिकरणस्यापकर्षाद्ब्रह्मवरणस्यापकर्षप्रयोगाङ्गकर्तृसंस्कारतया ... ब्रह्मवरणस्यापकर्षः MayūMāli. 856.9 (on xii.1.18)

अपकर्षप्रयोजक (apakarṣa-prayojaka) *adj.* conducive to inferiority तन्मात्रवृत्तिः प्रतियोगितानवच्छेदकश्च धर्मोऽपकर्षप्रयोजकः AlankāKau. (Vi.) 6.6.

अपकर्षबोध (apakarṣa-bodha) *m.* knowledge of lower rank or position or degradation न चापकर्षबोधरूपफलाश्रयत्वरूपकर्मत्वं तथाबाधितमेवेति वाच्यम् VyutpaVā. 174.31.

अपकर्षम् (apakarṣam) *absolute* **1** by sucking from, suckingly स्तनरन्नापकर्षं पयः पिबति । स्तनरन्नादपकर्षम् JainēVr. 141.31 (on ii.4.37); **2** by snatching from, snatchingly भ्राष्टापकर्षमपूपान् भक्षयति । भ्राष्टापकर्षम् JainēVr. 141.31 (on ii.4.37)

अपकर्षमात्र (apakarṣa-mātra) *n.* [Inst.] by way of mere decrease अनन्तभेदास्वपि व्यक्तिषु नात्यन्तापूर्वविशेषणोपलक्षणोपादानं किंचिदुत्कर्षापकर्षमात्रेण च ... सर्वाण्येवावान्तरसामान्यानि विशेषव्यपदेशं प्राप्नुवन्ति TantrVā. 251.3 (on i.3.26)

अपकर्षयत् (apa-karṣayat) *adj.* lessening, i.e. depreciating (sentiment) दोषाः ... साक्षात्काव्यस्यात्मभूतं रसमपकर्षयन्तः काव्यस्यापकर्षका इत्युच्यन्ते SāhiDa. 24.9.

अपकर्षयुक्त (apakarṣa-yukta) *adj.* A associated with deficiency इह त्रीणि शुक्लानि वस्त्राणि प्रकर्षापकर्षयुक्तानि MahāBh. ii.415.23 (on v.3.55); **B** associated with inferiority कार्यस्यैवानुपपत्तेः उत्कर्षापकर्षयुक्तत्वे य एवोक्तृष्टः स एवेश्वरः RājMār. 12.9.

अपकर्षरूप (apakarṣa-rūpa) *adj.* of the form or nature of inferiority महदेतद् द्वयोरुत्कर्षापकर्षरूपं वैरूप्यम् GitāBh. (Rā.) 134.7 (on 2.49); उत्कर्षापकर्षरूपं हि सुखतारतम्यं प्रसिद्धम् न परिमाणविशेषरूपम् ŚivārkaMaDi. i.410.23 (on i.3.7); किमत्रोपमानादुत्कर्षरूपो व्यतिरेकः ... आहोस्वित् सर्वस्वकाराद्युक्तादिशापकर्षरूपः RasGaṅ. 478.4; अन्वर्जुनं योद्धार इत्यत्रापकर्षरूपं हीनत्वमनुशब्दार्थः VyutpaVā. 153.10.

अपकर्षरूपत्व (apakarṣarūpa-tva) *n.* the state of having the nature of inferiority उभयोरप्यनुपादाने तथैव न त्ववगतिः, व्यतिरेकस्योत्कर्षापकर्षरूपत्वात् RasGaṅ. 469.1.

अपकर्षवचन (apakarṣa-vacana) *adj.* expressing of removal, i.e. replacement or substitution स्थानशब्दोऽयमस्त्यपकर्षवचनः - गोस्थानेऽथो बध्यताम् PadMañ. on KāśiVr. on P.i.1.49 (168.13); स्थानशब्दः ... निवृत्तिवाची न गृह्यते ... नाप्यपकर्षवचनः PadMañ. on KāśiVr. on P.i.1.49 (169.10)

अपकर्षवत् (apakarṣa-vat) *adv.* like drawing back or transference (of word) to preceding context सूत्रेषु उत्तरस्थस्य पूर्वत्रापकर्षवदग्रे लेखो वैचिन्त्यायेति बोध्यम् LaṣabdeSe. i.225.5.

अपकर्षवती (apakarṣa-va(n)tī) *adj.* (f.) belonging to degradation, i.e. lower rank or position स्वजातिजा सवर्णा अनन्तरानुक्तपत्वेनाम्नाता किंचिदपकर्षवती वा । ब्राह्मणस्य क्षत्रिया वैश्या च ViraMi. (Sāṃskāra.) 388.2.

अपकर्षवत्त्व (apakarṣavat-tva) *n.* **1** the state of having inferiority समुच्चयः ... नापि नित्यनैमित्तिकैः तत्तदाश्रमविहितानां तेषाम् (नित्यनैमित्तिककर्मणाम्) उत्कर्षापकर्षवत्त्वात् ... कैवल्यफले तावभ्युपेयाविति स्वर्गवदपवर्गस्यापि सातिशयत्वेनानित्यत्वादिदोषप्रसङ्गात् TattvPradī. (Ci.) 355.7; **2** the state of having decrease शब्द उत्पद्यते उत्कर्षवत्त्वे सति अपकर्षवत्त्वात्, माधुर्यवत् TattvCin. iv (1). 392.1.

अपकर्षवर्णन (apakarṣa-varṇana) *n.* **1** description of the transference (of performance of a rite) to an earlier time धर्मः ... तदाद्युत्कर्षं करोति नापूर्वं इति । तदयुक्तम् ... पूर्वेषामित्यत्राप्रकृतानामपि विदेवनादीनामपकर्षवर्णनेन TantrVā.1097. 21 (on iii.6.22); **2** description of inferiority व्यतिरेके ... तूपमेयापेक्षयोपमानेऽपकर्षवर्णननियमात्प्रतियोगिताश्रय उपमानम् Alankā-Kau.(Vi.)6.4.

अपकर्षविज्ञान (apakarṣa-vijñāna) *n.* act of understanding the transference (of a word) to an earlier context सुदृतिथोस्त्वपकर्षविज्ञानम् Vār. 3. on P.iii.4.102.

अपकर्षविधान (apakarṣa-vidhāna) *n.* injunction of transference (of performance of a rite) to an earlier time महाप्रयोगवचनो हि अपकर्षविधानानन्तरमेव प्रवर्तते न ततः पूर्वम् । ... क्रमकृत्परेपकर्षविधानदशायामभावात् ... तदन्तापकर्षोऽत्र संभवति MayūMāli. 417.12 (on v.1.14)